

Filológiai kaland

PINTÉR LAJOS: EZÜST



Ziccer Bt.
Kecskemét, 2007
112 oldal, 2100 Ft

2008-ban a Magyar Kultúra Napján, január 22-én mutatták be az olvasóközönségnek Pintér Lajos legújabb kötetét lakóhelyén, Kecskeméten. A költő 17. kötete esztétikus, letisztult és címmel összhangban levő kiállításával is felhívja magára a figyelmet. A kötet szint jelölő címe nem okoz meglepetést, hiszen Pintér Lajos lírájától nem idegen a színek megnövekedett szerepe, ebben az esetben pedig a ciklusokra osztott kötet címének konnotációi a tisztaságot, az őszinteséget, a hűséget sugallják.

A kötetben sajnos jelöletlen a szövegek keletkezése vagy annak időintervalluma, mindenesetre a versek tudatos, kompozicionális válogatásait találjuk 5 ciklusban: *Az apát-ság alapítólevele, A hatalom tornya, égi vendégek, medalion, tengerlátó.*

Ezek közül a – művészeknek emléket állító, tehát hasonló tematikájú – harmadik és negyedik ciklus szorosabb egységet képez. Pintér Lajos életművére már indulásakor is hatottak a nagy elődök és kortársak, illetve a különféle poétikai felfogások, erkölcsnormák, világnézetek, melyeknek hatása beépült verseibe. Költészete több szállal kötődik a lírai hagyományhoz, a hommage versek sokaságával találkozunk már korai verseiben, később is megjelenik a költőtársak előtti tisztelgés gesztusa.

Az *égi vendégek* című ciklus 16 verse közül formailag kiemelkedik a *versmeccs* című – a megelőző két verssel értelmező viszonyban álló – költemény, mely így azok metaszóvegeként olvasható. Ezt a másfajta olvasatot a ciklus és a kötet más verseitől eltérő két részből álló, prózaszerű forma is alátámasztja. A vers két részét a cím által jelölt denotátum alapján, illetve az alcím értelmében két félidőként olvashatjuk: az első rész, vagyis az első félidő a Kormos István emlékére írt *Egy boldog szomorú nap* c. költemény metaszóvege, míg a második félidő a Simonyi Imrének emléket állító *Expressz falevél* értelmezése. A költemény két félidejét tematikailag a két tisztelt költőtárs foci iránti rajongása kapcsolja össze, illetve a költőkhöz fűződő, focival kapcsolatos élmények, focimeccsek: Kormos István esetében egy Fradi-meccs, míg az Újpest-drukker Simonyi esetében az Újpesthez kapcsolódnak a szövegben megjelenő anekdoták.

A következő versekben viszont a meccs szó már metaforikus jelentésre is szert tesz, hiszen az ezt követő *négysorosban* a szétrúgható, éppen ezért odafigyelést igénylő rossz rongyabdát a földdel azonosítja. A *meccs* című három részből álló költeményben a denotatív és a konnotatív jelentések közötti váltások egy szövegen belül történnek, hiszen az

első rész (*első félidő*) még a kamaszkori nagy mérkőzések iránti nosztalgiát szólaltatja meg, a másodikban (*hány félidő egy meccs?*) a denotátum mellett a metaforikus jelentésképzés is megtörténik (*1968 táján / volt egy nagy védésem / emlékezem a jobb alsó / sarokból / szedtem ki egy távoli / lövést / különben is a / nagy lövések éve volt*), míg a harmadik rész (*árnyéokra vetődés*) az életet egyértelműen meccsként tematizálja, és a meccs végére, vagyis már az időtartamra mint lényegre kérdez.

*de most egy igaz
mestert kérdezel
de most uradat
kérdesz hogy
mennyi még a meccsből
s Ő kezével jelez
jelét nem láthatod
jelét nem láthatja
senki sem*

A ciklusban verssel köszönti Illyés Gyulát, Czine Mihályt, Sütő Andrást, továbbá képzőművészeknek is emléket állít: Vigh Tamás, Tóth Menyhért, Schéner Mihály, Deim Pál és a fotóművész, Bahget Iskander neve szerepel a versekben.

Érdekes játék a szöveggel *A költő magyarra fordítja a tengert*, a Nobel-díjas Salvatore Quasimodo (1901–1968) versére született parafrázis. Az eredeti szöveget Rónai Mihály András fordításában használja fel (*vendégszöveg*), majd három variáció után az ötödik részben *P. L. magyarra fordítja a Tengert*.

A ciklus címadó verse, a Forrás 35 éves ünnepére született *égi vendégek* az elődöket idézi meg, a Halotti Beszéd intertextusával pedig nemcsak tisztelettel áll meg emlékük előtt: „*áldottan jönnek / ránk köszönnék / látjátok feleim / így mi is látszunk / hisz óriások / tört vállán állunk*”, hanem egyúttal a hagyományba ágyazottság tudatát is megfogalmazza.

A korábban megkezdett tematika folytatását jelzi előre a következő ciklus neve, hiszen a *medalion* szó fotók tárolására alkalmas kicsi ékszert jelent. Ezekben a lírai medalionokban emléket állít Bibó Istvánnak, Bálint Sándornak, Illyés Gyulának, Szabó Lőrincnek, Fodor Andrásnak, Bozsó Jánosnak, Heleszta Sándornak, Salamon Anikónak. A ciklus nyitó s egyben címadó versében három sort variálva végül a tanulságot is megfogalmazza:

*Élő és holt szerzők
élő és holt eszmék
becsüld meg jól a könyveket*

Az ezt követő három költemény (*Harmadik út, Bálint Sándor-medalion, Illyés/Szabó Lőrinc-medalion*) szerkesztése, sematikája azonos: a lírai én egy harmadik személy emlékeit, beszámolóit közreadva beszél a megnevezett alkotókról.

A kötet ciklusaiban, szövegeiben a költő számára különösen hangsúlyossá válik az emlékezet nyelvi feltételezettsége, illetve maga a nyelvi emlékezet, melyre a első ciklus címe, illetve a kötet nyitóverse (*Az apátság alapítólevele*) is utal. A nyelvemlék alcím összegzi és

hangsúlyossá teszi e két szó jelentését, és a versszöveg újrakonstruálja a „szórványemléket” egy 21. századi változatában azzal, hogy szavait saját szövegében szórja szét.

*Mondd hogy
meddig
mondd hogy
merre léssen
kikötőnk
hol léssen
szállásunk
...
tihanyba mennék
hazámba mennék
árva hazámba*

Ily módon – közben Márai szövegeit is mozgósítva – lehetőség nyílik a nyelv és a nemzet, a nemzeti identitás kérdéseinek tárgyalására. Ebben a ciklusban néhány vers lazább szálakkal kapcsolódik össze, de a költeményt át- meg áthálózó szövegközi játékokra jó példa a második ciklus *Üzenet* című verse, amely visszautal erre a témára, illetve explicit módon Márai *Halotti beszédére* (*míg le nem hull / nevünkről / az ékezet*), melyen keresztül egy újabb nyelvemléket von be az értelmezésbe. Vagyis szintén a nyelvemlék tematizálódik, rajta keresztül pedig a nyelvi emlékezet, melyet az *eml / ékezet* szójáték bravúrosan foglal össze. A második ciklus (*A hatalom tornya*) *rempeholló* című verse is ezt teszi témává, hiszen egy nyelvi emlékezet által elhomályosult szót idéz fel, ugyanakkor ez arra is példa, hogy a kollektív emlékezet működik, a felejtés mégsem teljes, passzív módon megőrződött a rempe szó.

A *tengerlátó* című ciklus egy másik – szintén gyakori – témát jelenít meg: a szülőföldet, a Tisza vidékének gyerekkori tájait. A ciklus első költeményében, a *bölcső* című versben a gyökerek fontosságára a Csongrád környéki táj elemeinek felidézésével, szinte katalógusszerű számbavételével utal („*alpár felgyő / kerekárok bökény / ellés elléspart / ellésmonostor... sárkányfarki-töltés / vidre kurca / erszébet-erdő mámai-erdő*”). A Tisza és a Körös árterének vidékét térben és időben is bejárja a költemény, történelmi múltjával (*hallod / harangoznak monostoron*) és jelenével egyaránt „*fogva tart / nem ereszt*”. A bölcsője helye szintagmával záruló költeményt a *hely színei* birtokos jelzős szerkezettel megnevezett vers követi, mutatva a kötet kompozíciós elvét.

A ciklusban négy versfüzér viseli a *tiszavirág* címet. Az elsőben a metaforikus tiszavirág elnevezés virág elemének jelentését bontja ki a szöveg: „*virágzik a tiszta*”, míg a másodikban egy újabb metaforát használ a jelenségre, a tiszavirágzást júniusi hóhullásként megnevezve, és a téli emlékeket (téli kert, hajamra hó hull, tiszta jege) felidézve, miközben az évszakszimbolikának megfelelően az emberi élet végére kérdez. Mindeközben a szülőföldtől való elszakadás és annak következtében hangsúlyossá váló múltidézés is tematizálódik a költeményekben, főként a harmadikban (*hú folyónk fölött / hűtlenek; szita szita / emlékezet; egy gyerek / aki voltunk / szalad velünk / a múltunk*).

A negyedik azonos című költemény újra emléket állít: az első versben Nagy Gáspárnak, a második versben szintén, de már megnevezés nélkül (a nagytilaji temető említésé-

vel utalva rá); illetve a szekszárdi temető említésével pedig a nemzedéktárs Baka István-nak. A szövegek intertextuális játékára újabb példa – mely az emlékezés kontextusában egyúttal tekinthető szövegmélnék is – Nagy Gáspár *Párhuzamos koporsók* című versének megidézése. („*ápoljuk, átkozzuk ím / a végsőkig kínzott egyenest, / mihez igazodik majd a test.*”) A füzér következő részében, a *fáklyalángban* folytatja a kommunista diktatúrákkal szembeszálló hősök, az élő fáklyák előtti tisztelgést: Jan Palach, Moyses Márton, Bauer Sándor – Csehszlovákia, Románia, Magyarország világító fáklyái.

Szintén – a már sokszor említett – Nagy Gáspár emlékére születik az *öröknyár: elmúltunk ötvenévesek* című költemény, mely a költő Nagy Imre kivégzéséről szóló versének parafrázisa. Nagy Imre helyét Pintér Lajos versében Nagy Gáspár veszi át, ennek megfelelően alakul a parafrázis: *nincs sehol* helyett *temető*; *a nagytilaji temető*, a *gyilkosok* helyett a *gyilkos* kór szerepel; a *gyilkosokat néven nevezni* helyett pedig az *érdemeit néven nevezni* kötelességére hívja fel a figyelmet. A *Ha látnál* című Nagy Gáspár-vers (1971) egy részlete is beépül a szövegbe: „*mint egy zászló / olyan lobogásban virít egy kimosott nyloning*”, mely alkalmat ad Pintér Lajosnak – az eredeti szöveghez hasonlóan – az anagrammás játékra (*leNGő fehér iNGét*) is, hiszen az ing szóban szereplő NG hangkapcsolat egyúttal a tisztelt költő monogramja.

Az utolsó ciklus címe is korábbi intertextusokat mozgósít, hiszen 1977-ben ezzel a címmel jelent meg Vasy Géza szerkesztésében egy antológia, melyben Pintér Lajos versei mellett Utassy József azonos című költeménye is megjelent. Ennek 30 évvel későbbi reflexiója a *Tiszatáj* 2007. júliusi számában megjelent Pintér Lajos-írás, mely a kötet generációját Tengerlátó nemzedékként nevezi meg. A nemzedékek problematikáját, az idő múlásának egy másik aspektusát mutatja ez a ciklus. Ezt a nemzedéki problémát a címadó vers tematizálja, melynek metaszövege a fentebb említett Pintér-szöveg: „*Elmúlt harminc év, nemrég névsoroló, seregszámláló versemben igyekeztem számba venni a nemzedéket. Épp harminc éve megtette ezt Vasy Géza is, ő szerkesztette a Tengerlátó című antológiát, abban van először együtt a mi nemzedékünk. Baka, Bari, Nagy Gazsi, Pinczési Jutka, Kántor Péter, Szöllősi Zoli. A hetedik te magad légy. Valahogy így sorolom a versben is.*”

*Baka Bari Nagy Gazsi
s még még
heten
mint a mesében
hetvenheten
ha vonul szépen
itt lent a földön
ott fenn az égen
nemzedékem
de jó volt együtt
harminc éve*

Ehhez a tematikához kapcsolható a szintén sok intertextust felvonultató *Atlantisz* című költemény. A Radnóti *A'la recherche* című versét megidéző szöveg, az egykori Kormos-egyetem világát kutatja nosztalgiával. Újra a hagyományba ágyazottság erőteljes tudatának ad hangot a vers, megemlítve a nagy elődök neveit: Radnóti, Áprily, Sinka és

a nemzedéktársakat: Juhász, Nagy László, Kálnoky, Baka. A „*nem mi vagyunk az utolsó nemzedék*” pedig a folytatást feltételezi, melyet metaforikus módon megvalósít az intertextusok játéka révén a szövegek továbbélése is, hiszen a Kormos által írt vers *Vonszolnak piros delfinek*, és a korábban már megidézett Nagy Gáspár-szöveg (*A párhuzamos koporsók*) kel életre Pintér Lajos versével. Amint az elsüllyedt idilli világot, Atlantiszt megőrizte a kulturális emlékezet, úgy örökítődnek tovább a nemzedékek is.

Ezt foglalja össze a kötet záróverse (*Világosságot!*) a Petőfitől kölcsönzött címmel. A költői megnyilatkozások szövegbe építésével: Goethe (*Több fényt!*), József Attila (*Levegőt!, Nagyon fáj!*), Nagy Gáspár (*Tűnj el, fájás!*) kiáltásaival újra a költészet folytonosságát, a hagyományt tematizálja.

*Érzel, fogsz egy
feléd kinyújtott csont-kezet,
holt kezet a múltból.
S fogsz egy kezet,
egy másikat, aki még
meg sem született – – –*

A verset és egyben a kötetet záró írásjel alátámasztja ezt a lezáratlanságot, és a vers által megfogalmazott újabb költői kiáltások várakozását kelti, melyet a Tiszatájban a következőképpen fogalmaz meg: „*S előttünk és utánunk más és más nemzedékek. Kifogyhatatlanul és szükségképpen. Hiszen a nemzedék: az irodalom időszámításának mértékegysége.*”

A kötet gazdag intertextuális utalásrendszere izgalmas filológiai kalandra csábítja az olvasót, és egy nemzedék példaértékű összetartozását, egymáshoz, nemzethez, magyarsághoz, nyelvhez, költészethez való ragaszkodását olvashatja ki belőle.

Bovier Hajnalka